DOSSIER DE PREMSA

MUHBA EL CALL

ELS JUEUS A LA BARCELONA MEDIEVAL

MUHBA
MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Ajuntament de Barcelona

SUMARI

- Presentació
- Àmbits de l'exposició
- Activitats: visites i itineraris
- Crèdits del projecte
- Patrocinadors

Contacte

Aurora de la Rosa, MUHBA, tel. 932 562 1 35, email, arosa@bcn.cat

Dossier i Imatges a **http://tinyurl.com/reobertura-call**

PRESENTACIÓ

MUHBA EL CALL
Els jueus a la Barcelona medieval

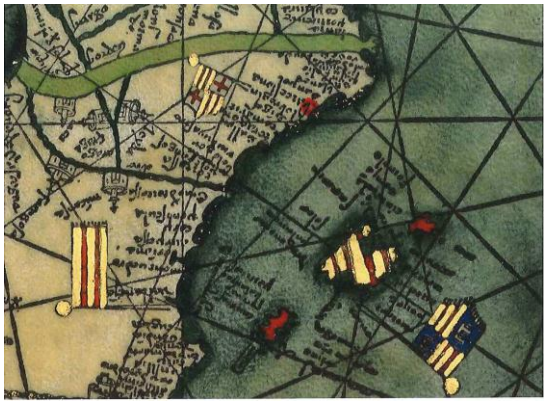

El projecte dóna a conèixer la història i el patrimoni del barri jueu medieval barceloní, a partir d'un ampli projecte de recerca desenvolupat pel MUHBA en els darrers anys, amb una dotzena d'especialistes implicats. MUHBA EL CALL s'estructura en 3 àmbits.

A **l'àmbit I**, que és a la recepció i que és d'accés lliure, **s'explica la topografia del Call**: els seus límits i trama urbana i els edificis singulars i altres elements patrimonials que s'hi podien o poden trobar. La **Guia del Call de Barcelona** permet localitzar els punts més importants a través d'un recorregut pels antics Call Major i Call Menor, i un **Parcel·lari interactiu** permet saber a qui pertanyien les diferents cases i parcel·les del Call Major en el seu darrer moment de vida, el 1391.

L'àmbit II, a la planta baixa, exposa la **història del Call medieval**. Un audiovisual inicial sintetitza l'evolució de la comunitat jueva medieval de Barcelona. Des de la formació de la comunitat i la seva agrupació al barri del Call a la seva desaparició el 1391 i l'aparició dels conversos. La part central d'aquest àmbit és "L'Univers del Call", una aproximació a la vida del Call al voltant de l'any 1300. Les vitrines contenen objectes localitzats al Call i diverses pantalles amb interactius i un audiovisual permeten aprofundir en el coneixement dels manuscrits, de les hagadàs, de la producció de portolans i altres aspectes. S'exposen així mateix làpides procedents del fossar dels jueus a Montjuïc.

L'àmbit III ocupa tota la planta superior. **Està destinat a mostrar el llegat cultural del Call de Barcelona**. Una taula central permet tenir una visió global d'aquest llegat a través del segles i fins a dia d'avui. Sengles apartats són destinats a les tres personalitats més sobresortints d'entre els erudits que van viure al Call: **Abraham bar Hiyya**, **Salomó ben Adret** i **Hasday Cresques**. Finalment, l'apartat La Gran Biblioteca descobreix les vint millors obres que es van escriure al Call entre els segles XI i XIV.

L'exposició compta amb un llibret de la sèrie MUHBA LLIBRETS DE SALA, que els visitants poden adquirir i que conté els seus textos essencials.

ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

ÀMBIT I: LA TOPOGRAFIA DEL CALL

EL PARCEL·LARI

L'aljama barcelonina va ser suprimida després dels avalots i l'assalt al Call de l'agost de 1391. El 1393 una comissió reial va imposar un cens sobre la quasi totalitat de les cases de l'antic Call Major per fer front als deutes que havia deixat l'aljama.
L'actuació d'aquesta comissió ha fet possible que es conservi molta informació sobre la trama urbana i els edificis del darrer moment de vida del Call. Es coneix quina era la situació relativa de la majoria de cases dins del teixit urbà, el valor aproximat que tenien i el nom dels seus darrers propietaris jueus.

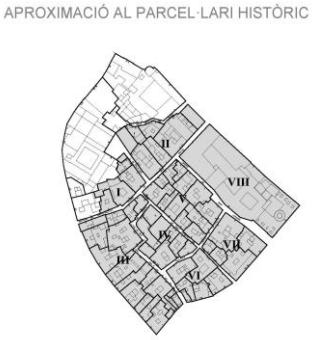

Parcel·lari del Call

Els continguts de l'interactiu corresponen al **llibre** que s'acaba de publicar, i que es pot adquirir a MUHBA El Call, sobre ***L'estructura urbana del Call medieval de Barcelona***.

GUIA D'HISTÒRIA URBANA

LA TRAÇA JUEVA MEDIEVAL A LA CIUTAT ACTUAL

Les restes materials del Call medieval barceloní són molt escasses, fet que contrasta amb el seu ric llegat documental, conservat als arxius de la ciutat. Però encara avui, els noms de llocs i carrers i alguns elements patrimonials evoquen la seva presència, en un entorn urbà que ha experimentat importants modificacions al llarg dels segles.

La guia interactiva ofereix una informació àmplia, en quatre idiomes, català, castellà, anglès i hebreu, sobre les traces del Call medieval en la ciutat actual i aporta alhora una visió de conjunt de la història i el llegat patrimonial dels jueus barcelonins.

Els continguts de l'interactiu corresponen a la **Guia d'Història Urbana *Call/BCN***, que es pot adquirir a MUHBA El Call en format mapa guia.

Làpida commemorativa de la fundació pia de rabí Samuel ha-Sardí (segle XIII), MUHBA

ÀMBIT II. LA HISTÒRIA DEL CALL

EL CALL DELS JUEUS DE BARCELONA

Audiovisual. Els jueus devien arribar poc després d'haver-se fundat la colònia romana de Barcino. La comunitat devia perdurar en temps dels visigots i ja són plenament documentats en l'època carolíngia. Cap al final del segle XI, el barri del Call ja era delimitat i la població jueva s'hi va agrupar definitivament. La comunitat jueva de Barcelona fou molt activa i desplegà una esplendorosa activitat cultural, fins al terrible avalot del 1391. Desfeta l'aljama, van romandre a la ciutat els convertits al cristianisme, per bé que molts van marxar quan el 1487 es va implantar la nova Inquisició.

Els israelites encapçalats per Moisès són rebutjats a la ciutat de Baa Zephon, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, col·lecció Kaufmann, foli 43r

LA FORMACIÓ DE L'ALJAMA

Des del segle X fins a mitjan segle XIII, la comunitat jueva de Barcelona va seguir les mateixes vicissituds de la ciutat i va viure un procés de consolidació. Va créixer en habitants, es va concentrar al Call i va passar a tenir un paper rellevant en la vida econòmica de Barcelona, mentre que alguns membres de les famílies benestants accedien a càrrecs prop de la cort. El 1241, després d'un període d'enfrontaments socials al si de la comunitat, el rei Jaume I va atorgar a l'aljama el privilegi d'elegir prohoms per impartir justícia entre jueus. Era l'embrió d'un govern propi.

L'UNIVERS DEL CALL, SEGLES XIII-XIV

La comunitat jueva de Barcelona era la més important i nombrosa de Catalunya i de tota la Corona catalanoaragonesa. La relació de les seves elits amb la monarquia, el seu sistema d'autogovern, el paper en les finances i les activitats urbanes, els contactes internacionals, els centres d'estudi on acudien juristes, filòsofs i cirurgians, i els vincles amb altres jueries van fer de l'aljama de Barcelona als segles XIII-XIV la més gran i coneguda del judaisme català.

Els visitants compten, a més dels plafons, amb una **taula interactiva** i amb la possibilitat de consultar una **selecció de documents** en facsímil: és "L'arxiu de Muhba El Call".

Cases i carrers

La majoria de cases del Call eren les típiques de la ciutat medieval, d'una sola crugia, per bé que les famílies benestants vivien en edificacions més grans. Hi havia també alfòndecs, una pia almoina, escoles talmúdiques, sinagogues, banys freds, comerços i tavernes, una carnisseria i, davant d'un dels portals, el forn. Com que era un recinte tancat, el creixement de la població va fer-ne un barri molt dens i amb carrerons estrets. El 1257 es va crear el Call Menor. Barcelona va ser una de les poques ciutats d'Europa amb dos barris jueus. Fora ciutat, a Montjuïc, hi havia el fossar de la comunitat.

El treball i l'activitat econòmica

Els jueus de Barcelona van participar de manera rellevant en el creixement econòmic de la ciutat. Als segles XIII i XIV es van dedicar de manera generalitzada al préstec. Van tenir un paper important en l'arrencada del gran comerç mediterrani al segle XIII, mentre que les seves activitats artesanals destacaren sobretot al segle XIV. Les elits del Call també van servir a la cort i a l'administració reial com a metges, batlles, administradors, ambaixadors i intèrprets, especialment en els regnats de Jaume I, el seu fill Pere II i el seu nét Alfons II.

Preparant la Pasqua: escorxant el xai i rentant la vaixella,
Hagadà daurada,*The British Library, add.ms. 27210, foli 15r*

La llengua i l'impuls cultural

La llengua dels jueus de Barcelona era el català, i l'hebreu es reservava per a la litúrgia, l'estudi i el contacte amb jueus estrangers. Però Barcelona va ser un dels primers nuclis d'Europa on l'hebreu va prendre una nova dimensió com a llengua literària, filosòfica i científica. Des del final del segle XI, el Call es convertí en un focus d'atracció intel·lectual on es van escriure obres de valor universal. Aquest ambient cultural no era aliè a l'escolarització, necessària per poder llegir la Torà i el Talmud. A diferència de la resta de la ciutat, l'analfabetisme masculí era rar al Call.

Congregació a la sinagoga, Hagadà germana*: London, British Library, Or.Ms. 2884, foli 17v*

La regulació de l'aljama

La comunitat jueva de Barcelona i els seus béns eren considerats possessió i propietat del rei. Els pactes amb el monarca van fer possible, a canvi d'assegurar la recaptació dels impostos destinats a les arques reials, el desenvolupament d'institucions de govern intern i la regulació de la vida quotidiana i de l'administració de justícia a l'empara del dret hebraic. A partir de mitjan segle XIII, l'aljama va començar a ser regida pels *berurim*, secretaris elegits per un consell i que tenien el suport d'altres càrrecs o oficials.

Els ritmes de la vida quotidiana

El calendari jueu marcava el ritme de la vida al Call, igual que el calendari cristià marcava el de la ciutat. Els jueus observaven el dissabte o *xabbat* com a dia de pregària i descans i celebraven les seves festivitats. El calendari jueu és lunisolar, una mica més curt que el solar, amb dotze mesos, als quals, en l'any anomenat *embolismal*, s'afegeix un altre mes, *l'adar-xení*. L'any nou jueu és l'1 de *tixrí* (entre setembre i octubre). Al mes de *nissan* (entre març i abril) és quan se celebra la *Pésah* o Pasqua jueva.

Sopar pasqual: Hagadà de Sarajevo, *Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, foli 31v*

La festa més important de l'any

El ritual de la Pasqua jueva consisteix en un sopar solemne —el *séder*— que rememora l'alliberament del poble d'Israel de l'esclavatge a Egipte. Al llarg del sopar es llegeix el llibret de l'Hagadà, que indica l'ordre estricte dels aliments que han de ser ingerits i els textos, les pregàries i les cançons que els comensals han de recitar i cantar. El terme hagadà significa literalment «narració» o «llegenda» i es refereix al relat de l'alliberament dels antics israelites segons el llibre bíblic de l'Èxode.

L'esplendor del gòtic al Call

Les catorze hagadàs il·luminades fetes a Catalunya que es conserven són un magnífic testimoni del llegat artístic medieval. En la seva majoria es van confegir al Call de Barcelona durant el segle XIV i entre els seus promotors hi havia persones properes a la cort reial. Algunes contenen cicles d'il·lustracions figuratives a pàgina sencera que precedeixen el text, de manera semblant a alguns saltiris i bíblies llatins. Les seves miniatures mostren que la iconografia i les tècniques d'il·luminació pròpies de l'art gòtic català es van adaptar a la tradició jueva.

Hagadà de Barcelona, *The British Library, Londres*

El fossar dels jueus a Montjuïc

Els jueus de Barcelona tenien el seu fossar a Montjuïc, que significa "mont judaic": la necròpolis va donar nom a la muntanya. S'hi van fer enterraments des del segle IX fins al segle XIV. Una part del cementiri va rebre el nom de Fossar Vell, per diferenciar-lo del sector més nou, on es van fer les inhumacions dels segles XIII i XIV. Es conserva un conjunt notable d'epigrafia provinent de la necròpolis, que ha estat recuperada i estudiada en la seva major part a partir dels fragments reutilitzats de làpides.

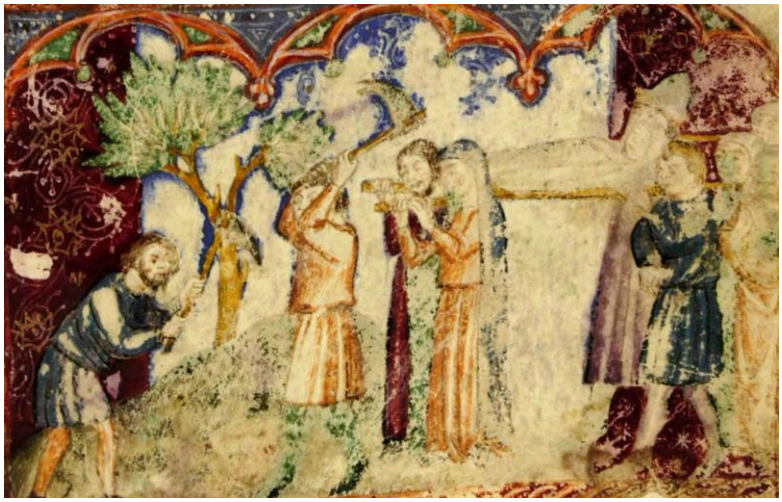

Hagadà Kaufmann. *Enterrament. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, col·lecció Kaufmann, foli 1v.*

EL FINAL DEL CALL

Si bé les violències contra els jueus que les croades van propiciar des del final del segle XI al centre i el nord d'Europa no van arribar a terres catalanes, la condició dels jueus va esdevenir més fràgil al llarg del segle XIII. Moltes comunitats vivien llavors un període d'esplendor, però la segregació i la pressió cristianitzadora augmentaven, estimulades per l'Església. S'obligava els jueus a escoltar sermons i a participar en disputes. Aquesta intimidació verbal va crear un clima propici als episodis de violència, sobretot quan, entrat el segle XIV, vingueren temps de crisi. A Barcelona, l'assalt al Call del 1391 va posar fi a l'aljama.

El creixement de les tensions

Des del darrer terç del segle XII, l'Església inicià una ofensiva contra les heretgies que acabà afectant les comunitats jueves a tot Europa. El III i el IV concilis del Laterà, del 1179 i el 1215, i altres concilis i sínodes posteriors van marcar un punt d'inflexió, ja que van establir que els jueus havien de viure obligatòriament als calls, identificar-se en el vestit i no ocupar càrrecs públics. Aquestes disposicions van tenir un impacte variable segons els països. A la Corona catalanoaragonesa s'aplicaren tardanament. Els dominics van ser els capdavanters en el combat de l'Església per al control religiós i van promoure les polèmiques teològiques públiques entre cristians i jueus.

La disputa de Barcelona de 1263

A la disputa de Barcelona, convocada pel rei Jaume I, s'enfrontaren rabí Mossè ben Nahman de Girona i el convers Pau Cristià, frare dominic. Es reuniren al Palau Reial en quatre sessions entre el 20 i el 27 de juliol del 1263. Va ser la primera vegada en què els dominics, havent estudiat els textos hebreus, no van argumentar en contra de la tradició rabínica i del Talmud, sinó que n'utilitzaren fragments amb el propòsit de provar la fe cristiana.

L'assalt al Call del 1391

A partir del segon terç del segle XIV, les fams, els brots de pesta, la crisi econòmica, la forta pressió fiscal i l'endeutament general creaven molt malestar. En aquesta situació enrarida, les tensions es projectaven sovint contra les comunitats jueves. L'arribada de la pesta va propiciar els atacs del 1348, però molt pitjor va ser l'avalot del 1391. A Barcelona, l'assalt al Call va començar el dia 5 d'agost i fou devastador. Els jueus que no pogueren fugir i no es convertiren van ser assassinats. L'aljama no se'n va recuperar, malgrat alguns intents per restablir-la.

Salteri anglocatalà de París*: setge i conquesta de Jerulasem. Bibliothèque nationale de France, ms.Lat. 8846, foli 121v*

Després de 1391, els conversos

Hasday Cresques tenia el suport del rei Joan I per reconstruir l'aljama, però fou impossible. Uns quants anys després, a petició del Consell de Cent, la monarquia va suprimir el Call definitivament. Els conversos s'instal·laren sobretot a l'antic Call Menor i la seva sinagoga es transformà en església de la Trinitat. Es dedicaven al comerç i a l'artesanat i no ho tenien fàcil, mal vistos per jueus i cristians alhora. En aquest ambient va florir, tanmateix, el taller del cartògraf mallorquí Jafudà Cresques, convers al cristianisme amb el nom de Jaume Ribes. La situació dels conversos empitjorà quan la nova Inquisició va començar a perseguir-los el 1487 i molts deixaren la ciutat.

Jafudà Cresques i la cartografia a Barcelona

Arran de l'assalt al call mallorquí del 1391, Jafudà Cresques, fill de l'autor de l'*Atles català*, va haver de batejar-se com a Jaume Ribes. El març de 1394 va obtenir del rei la llicència necessària per sortir de Mallorca amb un ajudant; poc després s'establia definitivament a Barcelona. El privilegi de familiaritat reial no havia lliurat Jafudà de la conversió forçosa. La tradició mosaica heretada dels seus pares restava ara sotmesa a un cristianisme imposat. Jaume Ribes continuava, però, sent cartògraf, i reproduïa els patrons genovesos adaptats al català pel seu pare, Cresques Abraham. Aquesta confecció seriada en tallers familiars permetia l'abastiment local i l'exportació d'obres des d'Alexandria fins a Flandes.

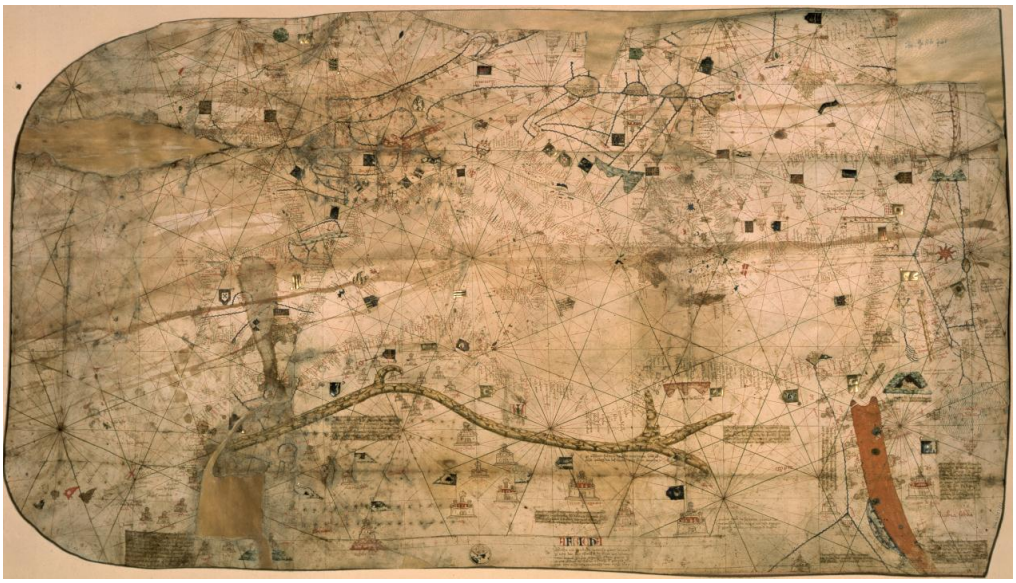

Carta portolana de Jafudà Cresques

ÀMBIT III: EL LLEGAT CULTURAL

Barcelona comptava a l'edat mitjana amb la comunitat jueva més gran de la Corona. Seu d'una acadèmia rabínica de renom internacional que atreia estudiants jueus d'arreu, va ser un important centre irradiador de cultura jueva. Entre els seus savis i erudits emergiren figures preeminents en àmbits com la teologia, la ciència, la filosofia, la poesia i la càbala, d'entre les quals destaquen tres noms decisius en la història intel·lectual i religiosa del judaisme català i europeu: el científic i traductor Abraham bar Hiyya, el jurista i teòleg Salomó ben Adret i el filòsof Hasday Cresques.

ABRAHAM BAR HIYYA , vers 1065 - vers 1137

Abraham bar Hiyya el Barceloní, matemàtic, astrònom, astròleg i filòsof, va ser una de les primeres grans personalitats de la cultura hebraica-catalana i de la història de la ciència europea. Compilador i traductor, va ser baula de transmissió del llegat cultural i científic del món àrab als savis i erudits jueus i cristians i va contribuir a l'anomenat *renaixement del segle XII*. És el responsable d'introduir a Europa nocions d'àlgebra com l'equació de segon grau. També va ser un gran forjador de vocabulari científic en hebreu i molts mots nous que ell forjà formen part avui de l'hebreu modern.

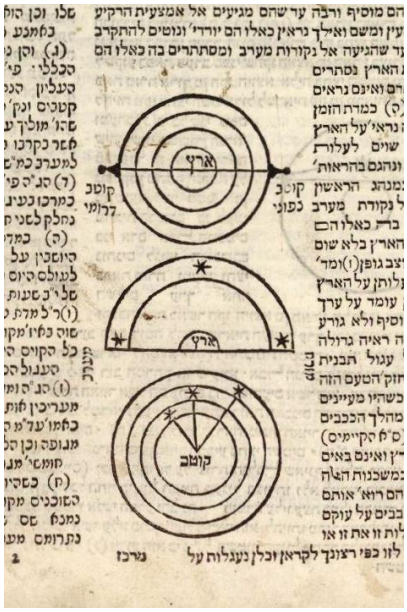

Abraham bar Hiyya. Llibre de la forma de la Terra. *Edició de 1720. Museo Sefardí (Toledo).*

Un jueu andalusí de Barcelona

Abraham bar Hiyya va néixer vers el 1065, probablement en un regne de taifa sota domini dels Banu Hud. Coneixia perfectament la llengua i la cultura aràbigues. Potser arran de la invasió almoràvit va emigrar i s'establí a Barcelona, on devia entrar al servei dels comtes de Barcelona com a astròleg i matemàtic. Ostentà la consideració de *nassí*, "príncep", i va formar part de l'elit intel·lectual i de poder de la comunitat jueva de la ciutat. Va viatjar pel Llenguadoc, la Provença i altres indrets tot transmetent-hi els seus coneixements científics.

Conèixer el món, renovar la llengua

L'obra de Bar Hiyya abraça moltes disciplines: l'astronomia, l'astrologia, la cosmologia, la geometria, la matemàtica, la filosofia, l'escatologia, l'òptica i la música. Moltes de les seves obres tenen caràcter enciclopèdic o les va escriure amb finalitats pràctiques, per mesurar correctament els terrenys o per fixar amb exactitud el calendari litúrgic. Va fer servir un hebreu senzill i clar per parlar en prosa per primer cop de filosofia, de teologia i del calendari. També va ser un gran forjador de vocabulari científic, pràcticament inexistent fins aleshores en hebreu.

De la geometria pràctica al moviment dels astres. L'obra científica

La activitat científica de Bar Hiyya va ser basta i innovadora. Comprèn des de tractats de caràcter enciclopèdic que recullen tots els sabers de la seva època –de la geometria a l'òptica i la música- a d'altres de purament astronòmics o matemàtics.

Bar Hiyya considerava l'astrologia una ciència, lícita d'estudiar i practicar. Per ell els càlculs necessaris per establir la influència dels cossos celestes que regien un instant determinat del dia constituïen un coneixement amb una base totalment racional.

Pont entre mons des de Barcelona

Bar Hiyya va vehicular bona part del saber arribat via l'Àndalus vers l'Europa del seu temps. Va cotraduir al llatí clàssics grecs que només es coneixien en àrab i obres seves escrites en hebreu. Va deixar petja en molts pensadors medievals, jueus i cristians, com els astrònoms Abraham ben Meïr ibn Ezra de Tudela (v.1089-1167) i Jacob ben Mahir ibn Tibbon (1236-1304), el filòsof i talmudista Mossè ben Nahman de Girona (1194-v.1270) o el matemàtic Leonardo Fibonacci (v.1170-1250), i també en erudits del Renaixement com l'italià Giovanni Pico della Mirandola (1463-1494) o l'alemany Johann Reuchlin (1455-1522).

SALOMÓ BEN ADRET, 1235-1310

Salomó ben Adret era fill d'una família benestant del Call. Es dedicà inicialment al negoci familiar del préstec bancari, però aviat s'interessà pels estudis religiosos i esdevingué jurista talmudista. Contemporani de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova, va ser rabí de Barcelona durant més de quaranta anys i conseller reial per afers jueus. Va ser el líder indiscutible del judaisme català del final del segle XIII i la més alta autoritat en jurisprudència rabínica de l'Europa del seu temps. Els seus més de tres mil dictàmens sobre com aplicar les lleis religioses a la vida quotidiana són encara avui dia consultats.

Signatura de Salomó ben Adret

L'opció per una ortodòxia prudent

Ben Adret va tenir per mestres Mossè ben Nahman de Girona (Nahmànides, 1194-1270) i Jonà ben Abraham Gerondí (1200-1263) i enmig de la gran polèmica entra raó i tradició en la lectura dels textos sagrats, que des de Maimònides incentivava una greu polèmica especialment entre jueus occitans-catalans, va optar per una ortodòxia prudent i pragmàtica quan va fundar a Barcelona la seva pròpia acadèmia talmúdica. Rebutjà tant els postulats dels racionalistes seguidors de Maimònides com les especulacions i pràctiques dels místics cabalistes, alhora que adaptava la tradició talmúdica a les noves realitats del segle XIII.

La prevalença de la raó pràctica

L'aportació fonamental de Salomó ben Adret són els seus més de tres mil dictàmens o *responsa* que ens han pervingut a qüestions sovint de tipus pràctic que li adreçaren diferents comunitats jueves. Hi dóna la seva opinió sobre com calia interpretar els textos sagrats i com aplicar la tradició jurídica del Talmud. Els *responsa* conformen un veritable corpus de jurisprudència que ha estat adduït durant segles i fins avui dia. Ben Adret també va escriure comentaris al Talmud i obres de caràcter general que tractaven de la regulació de la vida diària de la comunitat jueva.

L'empremta perdurable de ben Adret

El compendi general dels seus *responsa* s'han editat al llarg de la història en diversos volums a Roma abans de 1480, a Constantinoble el 1516 i, a partir de 1539, reimpreses volum a volum a Bolonya, a Liorna (1657), a Tessalònica (1803), encara a Liorna (1825) i a Varsòvia (1908). Els seus comentaris a tractats del Talmud han estat publicats en diverses ocasions des del 1523. Ben Adret va ser una de les fonts principals en què s'inspirà Yossef ben Efraïm Caro (1499-1575), el darrer gran codificador de la llei jueva.

HASDAY CRESQUES, vers 1340 – vers 1411

Hasday Cresques és considerat el filòsof jueu medieval més important després de Maimònides. La seva obra fonamental, *La llum del Senyor*, és una crítica severa a la ciència aristotèlica que va fer possible, amb el temps, una reformulació de la filosofia i la física. Idees com la possibilitat del buit o d'un univers infinit s'anticiparen tres-cents anys a la revolució científica del segle XVII. Cresques va tenir una gran implicació en la vida del seu temps. Líder dels jueus de la Corona catalanoaragonesa, el 1391 va reeixir a salvar les jueries d'Aragó, però no va poder evitar la destrucció del Call de Barcelona.

Hasday Cresques. La llum del Senyor. *Darrera pàgina de l'edició de 1555 publicada a Ferrara. Columbia University Libraries.*

Entre les jueries i la cort. Pensador i polític
Hasday Cresques va néixer a Barcelona vers el 1340 en una família de mercaders i de rabins. Talmudista i jutge de prestigi, va ser deixeble de Nissim ben Rovèn el Gironí. El 1389 va acceptar el càrrec de rabí de Saragossa i es va establir a l'Aragó. Va ser un hàbil cortesà, amb accés directe als monarques. Després dels avalots de 1391, a ell es deuen les mesures de Joan I per protegir les comunitats jueves i restaurar els calls de Barcelona, València, Mallorca i Lleida, en molts casos sense èxit. També va negociar l'establiment al regne de Navarra, a Avinyó i a Palestina de jueus supervivents dels atacs de 1391.

L'originalitat de Cresques en el combat contra Maimònides
Obres primerenques de Hasday Cresques són un petit comentari a la pregària del Kaddish i un tractat sobre els miracles. Del 1398 és el *Llibre de la refutació dels dogmes cristians*, en defensa del judaisme, en què demostra un profund coneixement dels fonaments teològics cristians. La seva obra clau és *La llum del Senyor*, tractat filosòfic emmarcat dins alguns corrents antiracionalistes del segle XIV, en què contradiu els principis d'arrel aristotèlica sobre espai, temps, moviment, matèria i forma i els arguments de Maimònides a *La guia dels perplexos,* tot obrint portes per deixar enrere la concepció medieval de l'home i el món.

La noció d'infinit. De Cresques a Spinoza
La difusió del llegat intel·lectual de Cresques va topar amb moltes dificultats. Les seves obres no foren traduïdes al llatí i tampoc sorgí una escola filosòfica continuadora del seu pensament. La transmissió de les seves idees es va produir a través de l'influx de *La llum del Senyor* sobre pensadors com els italians Giovanni Pico della Mirandola (1463-1494), Giordano Bruno (1548-1600) i l'holandès d'origen sefardita Baruch Spinoza (1632-1677). Cresques és present en Spinoza en les seves reflexions sobre la llei natural i el lliure albir.

> Hasday Cresques ha passat a la història de la filosofia pel seu tractat ***La llum del Senyor***. La crítica que formula als postulats aristotèlics que limitaven l'univers, que creien impossible el buit o l'infinit real, o que definien el temps com un accident del moviment i no pas com una mesura subjectiva de la duració, va alliberar la ciència dels dictats religiosos que definien el món a partir de les premisses d'Aristòtil i va obrir nous camins a pensadors posteriors.

LA BIBLIOTECA

Els escrits dels vint principals erudits, pensadors i literats que van viure al Call entre el segle XI i el 1391 formen un gruix de producció intel·lectual de molta vàlua per la seva aportació al judaisme europeu i al desenvolupament cultural de la ciutat.

A Barcelona el moviment arrencà a la segona meitat segle XI com a ressò de la recepció del Talmud de Babilònia i la recuperació de l'hebreu com a llengua literària que havia tingut lloc a l'Àndalus el segle anterior. En van ser protagonistes jueus del Call que dominaven l'àrab i que van fer de pont entre els dos mons: Issac ben Rovèn, Abraham

bar Hiyya i Jufadà ben Barzilay. També va ser aleshores quan es feren les primeres traduccions al llatí d'obres escrites en hebreu al Call i traduccions d'obres científiques de l'àrab a l'hebreu.

Al llarg de tres-cents anys els autors del Call cultivaren tots els camps del saber del seu temps. Excel·liren sobretot en l'estudi del Talmud i en jurisprudència i dret. A Barcelona es va crear un escola de jurisprudència molt reconeguda. Els pensadors del Call van participar activament en totes les polèmiques teològiques i filosòfiques dels segles XIII i XIV.

El visitants podran consultar la **taula interactiva**, on hi ha informació de primera mà, fruit del projecte de recerca desenvolupat, sobre les **VINT GRANS OBRES DEL CALL**. Així mateix, poden consultar una **selecció de traduccions** contemporànies d'aquestes obres, que esperem poder fer créixer en el futur. Es "**l**a **BIBLIOTECA** de Muhba El Call".

Matemàtiques, astrologia, astronomia
Abraham bar Hiyya
Medicina
Sésset Benvenist
Zerahyà ben Saltell Gracià
Estudis i comentaris del Talmud
Aaron ben Jucef ha-Leví
Cresques Vidal
Nissim ben Rovèn el Gironí
Jucef ben Habibà
Jurisprudència i dret
Samuel ben Issac ha-Sardí
Salamó ben Adret
Issac ben Sésset Perfet
Mística i càbala
Jafudà ben Barzilay el Barceloní
Jafudà ben Jacar
Salomó ben Adret
Jucef ben Salom Asquenasí
Filosofia
Zerahayà ben Saltell Gracià
Hasday Cresques
Literatura didàctica
Jucef ben Meïr ben Zabara
Abraham ben Samuel ibn Hasday
Jafudà Bonsenyor
Mossè Natan de Tàrrega
Poesia
Issac ben Rovèn el Barceloní
Mossè Natan de Tàrrega
Zarc Perfet

ACTIVITATS: VISITES I ITINERARIS

MUHBA EL CALL

Horari d'obertura

dimarts a divendres, 11 a 14 i 16 a 19
dissabte i diumenges, 11 a 19
Nous horaris a partir del 6 de juliol

Preu d'entrada

Entrada a Muhba El Call: 2 euros
També s'hi pot accedir amb l'entrada general del Muhba
L'espai de consulta de les guies interactives del Call és d'accés gratuït

Dies de visita gratuïta

Portes obertes els mesos de març i abril
Primer diumenge de mes, tot el dia
Tots els diumenges a partir de les 15 h.

Visites guiades

Visites guiades al centre MUHBA El Call: diumenges 5 i 19 d'abril, 3 i 24 de maig, 7 i 21 de juny de les 11,30 a les 12,30 h. 5,10 € (AMICS del MUHBA 3,82 €). Imprescindible reserva prèvia.

Quan el Call era el Call dels jueus

Itinerari
Una aproximació història a les activitats quotidianes del segle xii al xiv pels llocs més significatius del Call Major, per acabar als espais on havia estat el Call Menor, al peu del Castell Nou. Inclou la visita a les sitges medievals del carrer de la Fruita, al centre MUHBA El Call.
Dissabtes: 18 d'abril i 16 de maig i 20 de juny d'11.15 a 13.45 h aprox, 8,45 € (AMICS 6,33 €). Imprescindible reserva prèvia.

El llegat cultural dels jueus de Barcelona

Visites pels espais i l'exposició que permeten resseguir les empremtes del llegat cultural jueu de Barcelona
Exposició Hagadàs Barcelona + Centre el Call + itinerari pel call
Diumenges: 26 d'abril, 31 de maig i 28 de juny
Inici a les 10.15 h al MUHBA Plaça del Rei
Durada: 3 hores
Preu. 8,45 € (6,33 € AMICS). Imprescindible reserva prèvia.

CRÈDITS DEL PROJECTE

Organització i producció: MUHBA, Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona

Direcció i coordinació del projecte: Joan Roca i Albert
Comissariat: Stephen Bensch, Tessa Calders, Jordi Casanovas, Alexander Fidora, Manuel Forcano, Carles Puigferrat, Ramon J. Pujades, Eduard Recasens, Jaume Riera Sans , Esperança Valls, Eulàlia Vernet
Documentació i edició: Carles Puigferrat
Coordinació de l'exposició: Mónica Martínez Bajo
Arquitectura i disseny gràfic: Adelina Casanova (udeu arquitectura) i cordova-canillas
Selecció de peces: Núria Miró

Interactiu CALL/BCN Guia Urbana
Textos: Eulàlia Vernet, Anna Rich, Carles Puigferrat
Revisió: Manuel Forcano, Núria Miró, Jaume Riera, Joan Roca
Coordinació editorial: Ana Shelly
Disseny i producció: Creueta 119
Interactiu El parcel·lari del Call
Textos: Francesc Caballé
Coordinació editorial: Ana Shelly
Disseny i producció: Creueta 119
Audiovisual El Call dels Jueus a Barcelona
Textos: Jaume Riera Sans
Disseny i producció: Joan Molins
Música: Fundació Centre Internacional de Música Antiga
Interactiu L'Univers Call
Textos: Tessa Calders, Esperança Valls
Lapidari: Jordi Casanovas
Disseny i producció: Creueta 119
Interactiu Les hagadàs
Textos: Manuel Forcano
Documentació: Iris Garcia
Disseny i producció: Creueta 119
Video Jafudà Cresques i la cartografia a Barcelona
Textos i documentació: Ramon J. Pujades i Bataller
Disseny i producció: Enric Juste
Video Les matemàtiques de Bar Hiyya
Textos: Eduard Recasens
Disseny i producció: Creueta 11
Interactiu La Gran Biblioteca
Textos: Eulàlia Vernet
Disseny i producció: Creueta 119
Projecció El llegat cultural del Call de Barcelona
Textos: Manuel Forcano i Carles Puigferrat
Documentació cartogràfica: Carles Puigferrat
Disseny i producció: Creueta 119

Muntatge: CROQUIS

Conservació preventiva i restauració: Lídia Font, Anna Lázaro i Carla Puerto
Documentació col·leccions: Josep Bracons i Núria Miró
Restauració: Eugènia Bort, Mònica López, María Ferreiro, Kusi Colonna per Arcovaleno, Sílvia Martínez per Arcovaleno, Lluïsa Matas (ÀBAC), Gamarra & García

Assessor lingüístic: Pere Casanellas
Coordinació editorial: Bettina Moll
Traduccions: Análoga Traducciones i Pepita Galbany (castellà); Análoga Traducciones, Elaine Fradley i Keith Patrick (anglès); Itai Ron (hebreu)
Revisió: Joan Lluís Quilis (català)**;** Pepita Galbany i Fernando Quincoces (castellà)**;** Keith Patrick i Rebecca Close (anglès)
Gestió de drets d'imatges: Photoaisa

Programació i activitats: Mònica Blasco i Teresa Macià Bigorra
Educació: Teresa Macià Bigorra, Gemma Bonet, Imma Masdevall, Cristina López
Visites i itineraris: Fragment

Comunicació: Àngels Bertran
Promoció: Aurora de la Rosa
Suport a la gestió: Lola Repiso, Eulàlia Cartró, José Manuel Sánchez Penelo, Jaime Irigoyen
Atenció al públic: Carles Mela, Expertus
Seguretat: Senén Vallès, Punto i Control S.A.
Manteniment: Enrique Alonso, Gregorio Aranda

PATROCINADORS

El MUHBA compta amb el suport del CERCLE DEL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Patrons benefactors: El Periódico, Ara, Aigües de Barcelona, Abertis, Gas Natural Fenosa, Repsol

Patrons institucionals: Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, Consell Econòmic i Social de Barcelona, Ateneu Barcelonès, Sport-Cultura Barcelona, Associació Consell de Cent, Institut Europeu de la Mediterrània, Fundació Centre Internacional de Música Antiga, Associació Enginyers Industrials de Catalunya, Fundació Museu Historicsocial de la Maquinista Terrestre i Marítima, S.A. i de Macosa, i Cambra de Comerç de Barcelona.

Associats: iGuzzini; **Amics**: Canon, Grup Julià.

CERCLE DEL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA